

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Krajský soud v Ostravě rozhodl samosoudkyní Mgr. Janou Volkovou ve věci

žalobkyně: **E. L.**

proti
žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**
sídlem Křížová 25, 225 08 Praha

o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 15. 9. 2023, o povinnosti vrátit přeplatek na dávce důchodového pojištění,

takto:

- I. Žaloba se **zamítá**.
- II. Žalobkyně **nemá právo** na náhradu nákladů řízení.
- III. Žalované **se nepřiznává** náhrada nákladů řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Rozhodnutím ze dne 22. 5. 2023, č. j. X (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“), byla žalobkyni uložena v souladu s § 64 odst. 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodové pojištění“), povinnost vrátit žalované přeplatek na starobním

Shodu s prvopisem potvrzuje I. M.

důchodu pana J. S. (dále též „J. S.“ nebo „zemřelý“), narozeného dne X a zemřelého dne X, ve výši 16 058 Kč, který vznikl za období od 4. 8. 2022 do 3. 10. 2022.

2. Žalobkyně proti tomuto rozhodnutí podala námitky, které žalovaná rozhodnutím ze dne 15. 9. 2023, č. j. X (dále jen „napadené rozhodnutí“), zamítla a potvrdila prvostupňové rozhodnutí.
3. Žalobkyně se žalobou podle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), domáhala zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci žalované k dalšímu řízení.

II. Žaloba

4. Žalobkyně v žalobě brojila proti tomu, že jí byla uložena povinnost vrátit přeplatek na důchodu zemřelého J. S. Měla za to, že není osobou, po které by žalovaná měla tento nárok požadovat.
5. Uvedla, že J. S. byl nalezen mrtvý v sobotu dne 30. 7. 2022. Jelikož nebylo možné určit datum úmrtí na místě, byl J. S. odvezen na pitvu, která datum úmrtí rovněž neurčila. Protože v době nalezení zemřelého ani několik dalších následujících dní nebyla žalobkyně osobně přítomna v Ostravě, úmrtí J. S. neprodleně telefonicky oznámila dotčeným institucím, ovšem všude byla upozorněna na to, že toto oznámení má doložit úmrtním listem. Komerční banka a. s. (dále jen „banka“) na základě oznámení žalobkyně okamžitě zablokovala přístup žalobkyně do internetového bankovníctví J. S. i osobní přístup na jeho běžný účet, čímž žalobkyni jako disponentce znemožnila jakoukoliv kontrolu účtu i jakékoliv jiné nakládání s účtem zemřelého.
6. Úmrtní list byl vystaven až dne 8. 8. 2022, ovšem nebylo na něm uvedeno datum úmrtí zemřelého. Přesto žalobkyně tento neúplný úmrtní list neprodleně doručila jak bance, tak i ostatním institucím a úřadům. Žalobkyně se osobně snažila několikrát v průběhu srpna a září 2022 doručit na podatelnu OSSZ v Ostravě úmrtní list bez data úmrtí s tím, aby byla výplata důchodu pro J. S. zastavena, ale pracovníci OSSZ na přepážce jí opakovaně sdělili, že má přijít až poté, co bude na úmrtním listu uvedeno datum úmrtí. Žalobkyni se podařilo úmrtní list i bez data úmrtí osobně předat na OSSZ v Ostravě přibližně na konci září nebo počátkem října 2022.
7. Příslušný soud datum úmrtí J. S. stanovil na den 24. 7. 2022, tímto dnem nárok na výplatu starobního důchodu zemřelého zanikl. Na bankovní účet J. S. však byl ještě dne 3. 8. 2022 vyplacen starobní důchod ve výši 17 184 Kč a dne 2. 9. 2022 částka 17 875 Kč. Protože oprávněný zemřel přede dnem splatnosti těchto dávek, uvedené částky zemřelému nenáležely; došlo tak ke vzniku přeplatku ve výši 35 059 Kč. Žalovaná požádala banku o vrácení výše uvedené částky, ta však z požadované částky vrátila pouze 19 001 Kč s odůvodněním, že na účtu nejsou dostatečné finanční prostředky. Žalovaná tak evidovala vůči zemřelému zbývající část přeplatku v celkové výši 16 058 Kč.
8. Z výpisů běžného účtu (dále také „BÚ“) J. S. žalobkyně zjistila, že po porovnání částek a rozdílu mezi vyplaceným důchodem v srpnu a září 2022 (35 059 Kč) a vrácenou částkou od banky (19 001 Kč) po odpočtu uhrazeného kontokorentu ze dne 3. 8. 2022 (15 000 Kč) z připsaného důchodu je zřejmé, že rozdíl činí 1 058 Kč, což je způsobeno platbou antivirového programu v listopadu 2022 prostřednictvím bankovní karty, jež nebyla po nahlášeném úmrtí p. S. zablokována.

9. Je zřejmé, že banka ode dne 3. 8. 2022, kdy byl připsán na běžný účet J. S. jeho starobní důchod, který mu již nenáležel, vyrovnala svou pohledávku – kontokorent ve výši 15 000 Kč a nadále prováděla platby ve svůj prospěch, a to splátky na úvěru, poplatky za vedení účtu a úroky. Splátky úvěru od srpna 2022 do dubna 2023 i poplatky za vedení BÚ od července 2022 do dubna 2023 spolu se zůstatkem na BÚ vrátila ČSSZ. Nevrátila ovšem srážku ze starobního důchodu, připsaného na BÚ dne 3. 8. 2023 ve výši 15 000 Kč, kterou byl vyrovnán kontokorent na účtu J. S. Dle názoru žalobkyně měla tuto pohledávku banka s ohledem na nahlášené úmrtí J. S. přihlásit spolu se zůstatkem úvěru do dědického řízení a přeplatek starobního důchodu v plné výši vrátit na účet ČSSZ.
10. S ohledem na znění § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění je žalobkyně přesvědčena, že v tomto případě není možné hovořit o absolutní objektivní odpovědnosti, neboť rozdíl mezi vyplaceným důchodem (35 059 Kč) a výší vratky od banky (19 001 Kč) byl způsoben finančními operacemi banky (splátky úvěru, **vyrovnání kontokorentu**, poplatky za vedení účtu, úroky), nezablokováním vydané karty k běžnému účtu po nahlášení úmrtí majitele účtu a tudíž neodvratitelným jednáním třetí osoby, když žalobkyně tyto operace, jako disponent, nemohla jakkoliv ovlivnit, neboť od nahlášení úmrtí J. S. dálkový i osobní přístup k běžnému účtu byl bankou zablokován a žalobkyně k účtu neměla žádný přístup s odůvodněním, že smrtí vlastníka účtu její zmocnění disponovat s tímto účtem zaniká.
11. Jelikož všechny okolnosti a důvody nesouhlasu s rozhodnutím ČSSZ o povinnosti uhradit rozdíl na vyplaceném starobním důchodu zemřelého právě žalobkyní byly popsány již v námitkách žalobkyně proti rozhodnutí a tyto námitky byly žalovanou zamítnuty, žalobkyně je přesvědčena, že žalovaná mohla a měla na základě žádosti žalobkyně využít institutu odstranění tvrdosti zákona s ohledem na všechny popsané okolnosti daného případu.

III. Vyjádření žalované

12. Žalovaná ve vyjádření ze dne 5. 12. 2023 uvedla, že aby nedocházelo k ne hospodárnému nakládání s finančními prostředky státu, když byla právní odpovědnost na vrácení neoprávněně vyplaceného důchodu dlouhodobě původně uzákoněna jen při výplatě důchodu na účet manžela, byla v roce 2011 provedena rozsáhlá a zásadní novela § 64 zákona o důchodovém pojištění, již byl rozšířen okruh osob zodpovídajících za vznik přeplatku na důchodu po úmrtí důchodce při výplatě důchodu na účet o disponenty, manžela či manželku se vznikem nároku na pozůstalostní důchod, dále děti či rodiče žijící v jedné domácnosti, a není-li těchto osob, lze pohledávku uplatnit jako dluh oprávněného v dědictví. Těmto osobám lze od ledna 2012 uložit přímo povinnost úhrady již formou rozhodnutí, aniž by se zkoumalo zavinění, výběry, jde o návratnost finančních prostředků zpět do státního rozpočtu. Jedná se o objektivní odpovědnost, tzn., že uvedené osoby mají povinnost vrátit neoprávněně připsaný důchod na účet splatný po úmrtí důchodce vždy bez ohledu na skutečnost, zda byly provedeny výběry hotovosti či platby, nebo jinak manipulováno s účtem a zda došlo k přečerpání prostředků jejich vinou či nikoliv. Z provedené novelizace je zjevný státní zájem na téměř stoprocentní návratnosti vyplacených důchodů na účet již zemřelého důchodce, když celkově jde ročně o nezanedbatelnou částku.
13. Úmrtní list, vystavený dne 8. 8. 2022 (bez data úmrtí) byl žalované matrikou doručen dne 9. 8. 2022, tedy v době, kdy byl již připsán srpnový důchod na účet oprávněného. V době zpracovávání údaje o úmrtí, bylo technicky možné zastavit výplatu důchodu oprávněného až od října 2022, nebylo však možné odvolat zářijový důchod z důvodu přednastavených

automatizovaných výplat důchodů dopředu a nastaveným technologickým postupům a provozním možnostem, kdy se finanční prostředky na účty jednotlivých bank převádějí přes Českou národní banku s předstihem.

14. Až po definitivním určení data úmrtí oprávněného, kdy bylo možné přesně vyčíslit, za které období důchod z důvodu úmrtí již nenáležel k výplatě, požádala žalovaná banku o vrácení srpnového a zářijového důchodu (za srpen 2022 ve výši 17 184 Kč, připsaný na účet 3. 8. 2022, za září 2022 ve výši 17 878 Kč, připsaný na účet dne 2. 9. 2022). Protože banka nevrátila celou částku (celkem 35 059 Kč) z důvodu nedostatku finančních prostředků na účtu, ale jen částku 19 001 Kč (dne 11. 5. 2023 17 208 Kč a dne 15. 5. 2023 1 792,88 Kč), zjišťovala žalovaná, zda byl k účtu veden disponent. V dávkovém spise vedeném na jméno zemřelého, je založeno písemné sdělení banky, že žalobkyně byla kromě majitele účtu jedinou disponentkou s jeho účtem. Banka nepotvrdila omezení či zúžení pravomocí disponenta. Tuto zásadní skutečnost žalobkyně nijak nespornuje. Žalobkyně se podle všeho stala disponentkou předmětného bankovního účtu se svým plným vědomím a souhlasem, čímž se jí současně dostalo poučení o právech a povinnostech s tímto souvisejících, jakož i o možném riziku souvisejícím s vedením účtu.
15. Jestliže banka na vyžádání žalované nevrátila veškeré finanční prostředky určené na výplatu důchodu a je veden disponent k tomuto účtu, postupovala žalovaná v souladu s § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění, uložila-li povinnost k vrácení přeplatku na důchodu, který nebyl bankou vrácen, disponentovi. Žalovaná proto zcela správně uložila žalobkyni povinnost zaplatit částku bankou nevrácenou, tj. 16 058 Kč.
16. Jak žalobkyně sama uvedla a dovodila z výpisu o pohybu prostředků na účtu, připsané nevrácené finanční prostředky použila banka, ponechala si je, takže jediné banka je zodpovědná za jejich vrácení, proto se musí žalobkyně obrátit na banku, aby byly žalobkyni dodatečně vráceny i zbylé finanční prostředky, popř. se domáhat svého nároku občanskoprávní žalobou, nikoliv v tomto řízení. Žalovaná nemá ani možnost ovlivnit dědické řízení, nezodpovídá za to, zda banka přihlásila či nikoliv své pohledávky. Žalovaná svou pohledávku – přeplatek na nevráceném důchodu, přihlašuje do pozůstalostního řízení po zemřelém pouze v těch případech, kdy neexistují osoby, jímž se ukládá povinnost vrátit neoprávněně připsaný důchod na účet.
17. Dále žalovaná uvedla, že ani Nejvyšší správní soud nedovodil, že by dotčené ustanovení bylo v rozporu s ústavním pořádkem a odkázala na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2014, č. j. 10 Ads 58/2014-35, ze dne 21. 1. 2016, č. j. 9 Ads 183/2015-29, a ze dne 3. 2. 2016, č. j. 3 Ads 107/2015-23.
18. Tvrdost předpisů o sociálním zabezpečení lze odstranit na základě písemné a odůvodněné žádosti občana, v jehož prospěch má být tvrdost odstraněna. Řízení o žádosti o odstranění tvrdosti nelze zahájit, popřípadě v něm pokračovat, po dobu, po kterou probíhá přezkumné řízení soudní. Pokud žalobkyně hodlá využít tento institut, musí uplatnit samostatnou žádost o odstranění tvrdosti zákona po ukončení soudního řízení.
19. Z uvedených důvodů žalovaná navrhl, aby krajský soud žalobu zamítl.

IV. Replika žalobkyně k vyjádření žalované

20. Žalobkyně ve své replice ze dne 2. 1. 2024 uvedla, že je naprosto zřejmé, že částka důchodu, kterou vymáhá žalovaný po žalobkyni, nebyla z účtu vybrána žalobkyní, ale byla zúčtována

bankou po úmrtí příjemce důchodu ve prospěch banky, zejména na vyrovnání kontokorentu k účtu a následně poté, co banka po nahlášeném úmrtí nezablokovala bankovní kartu, byl prostřednictvím této karty uhrazen poplatek za antivirový program v listopadu 2022.

21. Banka okamžitě po nahlášení úmrtí zamezila žalobkyni jako disponentovi kontrolu běžného účtu zemřelého a dispozici s prostředky na tomto účtu, přičemž sama s finančními prostředky na účtu zemřelého ještě dlouhou dobu po úmrtí majitele účtu volně nakládala.
22. V některých případech právo dává možnost liberace, tedy možnost zprostit se objektivní odpovědnosti, přestože jsou splněny jiné (právní normou dané) předpoklady, což je právě případ žalobkyně.
23. K žalovanou uvedené judikatuře žalobkyně mj. konstatovala, že nemůže souhlasit s názorem, že „*V těch (spíše výjimečných případech), kdy povinná osoba dávkou ve skutečnosti nedisponovala (poznámka: což je i případ žalobkyně), a bradí tak v podstatě dluh za třetí osobu, může vynaložené finanční prostředky v občanskoprávním řízení získat zpět.*“ Žalobkyně je přesvědčena, že stát, potažmo soud, by právě v těchto výjimečných a jasných případech neměl postupovat formalisticky a naprosto alibisticky, kdy takto přenášejí na své občany zátěž dlouhého občanskoprávního řízení s nejistým výsledkem a značnými dalšími náklady.

V. Rozhodné skutečnosti ze správního spisu

24. Součástí správního spisu je úmrtní list J. S. ze dne X, který byl žalované doručen dne 9. 8. 2022. Tento úmrtní list nestanovuje datum úmrtí, v kolonce „Den, měsíc a rok úmrtí“ je uvedeno nezjištěno.
25. Z detailu výplaty – DDP ze dne 29. 7. 2022 vyplývá, že J. S. byla dne 29. 7. 2022 odeslána výplata důchodu ve výši 17 184 Kč na období 4. 8. 2022 – 3. 9. 2022; zúčtování výplaty došlo dne 3. 8. 2022. Z detailu výplaty – DDP ze dne 30. 8. 2022 se podává, že J. S. byla dne 30. 8. 2022 odeslána výplata důchodu ve výši 17 875 Kč na období 4. 9. 2022 – 3. 10. 2022; k zúčtování této výplaty došlo dne 2. 9. 2022.
26. Přípisem ze dne 9. 5. 2023 žalovaná požádala banku o vrácení částek k důchodu poukázaných na účet po úmrtí J. S., tedy starobní důchod za srpen 2022 ve výši 17 184 Kč a za září 2022 ve výši 17 875 Kč. Žalovaná současně vyzvala banku k poskytnutí identifikačních údajů o majiteli účtu a osobách oprávněných s peněžními prostředky na tomto účtu nakládat.
27. Z detailu výplaty – DDP ze dne 12. 5. 2023 vyplývá, že dne 11. 5. 2023 byla vrácena žalované (vratka důchodu) v souvislosti s příjemcem důchodu J. S. částka 17 208 Kč. Z detailu výplaty – DDP založeného dne 16. 5. 2023 vyplývá, že v souvislosti s J. Seberou bylo dne 15. 5. 2023 vráceno žalované (vratka důchodu) 1 792,88 Kč.
28. Přípisem ze dne 15. 5. 2023 žalovaná opětovně požádala banku o poskytnutí identifikačních údajů o majiteli účtu a osobách oprávněných nakládat s peněžními prostředky na tomto účtu. Na tuto žádost reagovala banka přípisem ze dne 16. 5. 2023, ze kterého se podává, že majitelem účtu, na který byl zaslán starobní důchod zemřelého, byl J. S., zůstatek ke dni 24. 7. 2022 činil 14 883,10 Kč a ke dni 9. 5. 2023 byl 1 402,88 Kč. Dispoziční právo k účtu zemřelého měla v období 24. 7. 2022 – 15. 5. 2023 žalobkyně i zemřelý J. S. Přílohou odpovědi na žádost byl výpis z účtu v období od 25. 7. 2022 do 10. 5. 2023.
29. Z Konta příjemce – DDP ze dne 5. 12. 2023 vyplývá, že žalovaná evidovala přeplatek vzniklý výplatou dávky starobního důchodu J. S. ve výši 16 058 Kč.

30. Dne 22. 5. 2023 vydala žalovaná prvostupňové rozhodnutí, kterým žalobkyni uložila povinnost vrátit žalované přeplatek na starobním důchodu J. S. ve výši 16 058 Kč, který vznikl za období od 4. 8. 2022 do 3. 10. 2022.
31. Proti prvostupňovému rozhodnutí podala žalobkyně námitky ze dne 28. 5. 2023, o kterých rozhodla žalovaná žalobou napadeným rozhodnutím dne 15. 9. 2023. Žalovaná v napadeném rozhodnutí uvedla, že zemřelému byl vyplacen starobní důchod ve výši 17 184 Kč a 17 875 Kč. Výplaty dávky zaslala žalovaná na žádost zemřelého o zařízení výplaty důchodu na předmětný účet vedený u banky, jehož byl J. S. majitelem. V souladu s § 116 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, jsou dávky důchodového pojištění vypláceny dopředu v pravidelných měsíčních splátkách. Podle úmrtního listu vystaveného Statutárním městem Ostrava z 8. 8. 2022 J. S. nezjištěného dne zemřel. Poslední výplata starobního důchodu mu tedy náležela za dobu od 4. 7. 2022 do 3. 8. 2022. Žalovaná však zemřelému poukázala dne 29. 7. 2022 důchodovou dávku za období od 4. 8. 2022 do 3. 9. 2022 ve výši 17 184 Kč a dne 30. 8. 2022 dávku za období od 4. 9. 2022 do 3. 10. 2022 ve výši 17 875 Kč, které zemřelému již nenáležely, neboť J. S. již nežil. Žalovaná proto dne 9. 5. 2023 vyzvala banku k vrácení dvou dávek starobního důchodu v celkové částce 35 059 Kč. Banka žalované zaslala částku 17 208 Kč a následně 1792, 88 Kč. Celou částku nemohla banka vrátit z důvodu nedostatku prostředků na účtu. Žalovaná tak v souladu s § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění vyzvala žalobkyni jako disponenta s účtem zemřelého, aby zbývající přeplatek na starobním důchodu žalované uhradila. Skutečnost, že žalobkyně byla disponentem účtu, byla prokázána potvrzením banky ze dne 9. 5. 2023 a žalobkyně tuto skutečnost potvrdila ve svých námitkách. Povinnost vrátit přeplatek je stanovena bezvýhradně, žalobkyně tak měla povinnost přeplatek vrátit, i když nedostatek peněz na účtu nezavinila.

VI. Jednání soudu

32. Krajský soud nařídil ústní jednání na 23. 1. 2025. Jednání se zúčastnila žalobkyně a zástupkyně žalované. Žalobkyně podrobně popsala, kdy a jak banku informovala o úmrtí J. S., vysvětlila, jakým způsobem o zemřelého pečovala a že za tuto péči nepožadovala žádnou úhradu. Uhradila pohřeb J. S. i vyklizení jeho bytu, proto považuje za nespravedlivé, aby ona hradila přeplatek na důchodu, přičemž nedostatek finančních prostředků na účtu vznikl vinou banky. Žalobkyně není schopna brojit proti jednání banky v rámci občanského soudního řízení. Poté dal krajský soud účastníkům řízení prostor ke konečným návrhům a následně postupoval podle § 49 odst. 12 s. ř. s.

VI. Posouzení věci krajským soudem

33. Krajský soud přezkoumal napadené rozhodnutí v mezích uplatněných žalobních bodů, ověřil přitom, zda rozhodnutí netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti, a vycházel ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodnutí žalovaného [§ 75 odst. 1, 2 s. ř. s.).]
34. Mezi účastníky nebylo sporné, že zemřelému J. S. byl vyplacen starobní důchod ve výši 17 184 Kč na období 4. 8. 2022 – 3. 9. 2022, který mu došel na účet dne 3. 8. 2022, a dne 2. 9. 2022 mu na účet došla výplata důchodu ve výši 17 875 Kč na období 4. 9. 2022 – 3. 10. 2022. Taktéž nebylo sporné, že žalobkyně byla oprávněna disponovat s účtem J. S. Náhled na to, kdy dispoziční právo žalobkyně zaniklo, se však mezi účastníky liší.

35. Žalobkyně nenapadla ani právní posouzení věci v tom rozsahu, že částka ve výši 16 058 Kč představuje přeplatek na důchodu a v obecné rovině ani aplikovatelnost § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění na vypořádání přeplatku na důchodu v této věci. Podstata žaloby spočívá v tom, že žalovaná dle žalobkyně nesprávně použila § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění, protože chybně dovodila, že povinnost k vrácení přeplatku na důchodu tíží žalobkyni jakožto osobu, která měla dispoziční právo k účtu J. S.
36. Povinnost pro osobu disponující s peněžními prostředky na účtu oprávněného vrátit plátcí důchodu splátky důchodu oprávněného, které byly připsány na takový účet po dni, za který náležela poslední výplata důchodu zemřelého oprávněného, byla do zákona o důchodovém pojištění (§ 64 odst. 5) zavedena novelou č. 470/2011 Sb., účinnou od 1. 1. 2012. Podle § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění, ve znění účinném do 31. 1. 2018, platilo, že: *„Má-li právo disponovat s peněžními prostředky na účtu oprávněného jiná osoba než oprávněný, je tato jiná osoba povinna vrátit plátcí důchodu splátky důchodu oprávněného, které byly připsány na takový účet po dni, za který náležela poslední výplata důchodu zemřelého oprávněného. Není-li takové osoby, jsou povinny plátcí důchodu vrátit tyto splátky důchodu postupně manžel (manželka), pokud mu (jí) po zemřelém oprávněném vznikl nárok na vdovecký (vdovský) důchod, a dále děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným v době jeho smrti v domácnosti; nelze-li takto vrátit tyto splátky důchodu, považují se tyto splátky důchodu za dluh oprávněného, který se vypořádá v rámci dědictví.“*
37. Citované ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění bylo s účinností od 1. 2. 2018 nahrazeno § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění, ve znění: *„Má-li právo disponovat s peněžními prostředky na účtu oprávněného, na který je důchod vyplácen, jiná osoba než oprávněný nebo je-li důchod oprávněného vyplácen na účet jeho manžela (manželky), jsou tato jiná osoba nebo manžel (manželka) povinni vrátit plátcí důchodu ty splátky důchodu oprávněného, které nenáležely proto, že oprávněný zemřel přede dnem jejich splatnosti, pokud nedošlo k vrácení těchto splátek plátcí důchodu bankou, u níž je tento účet veden. Není-li této jiné osoby, jsou povinni plátcí důchodu vrátit tyto splátky důchodu postupně manžel (manželka), pokud mu (jí) po zemřelém oprávněném vznikl nárok na vdovecký (vdovský) důchod, a dále děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným v době jeho smrti v domácnosti; nelze-li takto vrátit tyto splátky důchodu, považují se tyto splátky důchodu za dluh oprávněného, který se vypořádá v rámci dědictví.“*
38. S ohledem na to, že správní úprava uvedená v § 65 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění, ve znění do 31. 1. 2018, se bez podstatných obsahových změn přesunula do § 65 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění, ve znění od 1. 2. 2018, vycházel krajský soud v této věci i z judikatury Nejvyššího správního soudu týkající se § 65 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění ve znění do 31. 1. 2018.
39. Výkladem § 65 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění, ve znění do 31. 1. 2018, a jeho souladem s ústavním pořádkem, se zabýval Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 3. 4. 2014, č. j. 10 Ads 58/2014 – 35. Poukázal v něm na smysl § 64 odst. 5, jenž byl do zákona o důchodovém pojištění včleněn zákonem č. 470/2011 Sb. s účinností od 1. 1. 2012, jímž je, aby se přeplatek na důchodu vrátil jednoduchým procesním způsobem žalované, která danou důchodovou dávku vyplatila navzdory tomu, že oprávněný zemřel. Zákonodárce zjevně vycházel z toho, že právě osoba, která má k účtu zemřelého oprávněného dispoziční právo, je osobou, která obvykle s prostředky na účtu zemřelého disponuje. Poněvadž se vychází z toho, že tato osoba má nejužší vztah k finančním prostředkům zemřelého

oprávněného, je první, na kom se žalovaná hojí. Obecné nastavení daného pravidla garantuje, že v obvyklých situacích bude důchodovou dávku hradit ta osoba, která měla k účtu přístup a která s největší pravděpodobností také dávku z účtu vybrala. Zákon přitom neklade na žalovanou povinnost zjišťovat, jak se věci vskutku udály a kdo skutečně částku z účtu vybral. Ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění minimalizuje počet soudních sporů a slouží k rychlému a efektivnímu uspořádání věcí. Nelze ho tedy považovat za protiústavní. Je tomu tak i proto, že uvedená právní norma nedopadá do sféry osoby povinné vrátit přeplatek na důchodu způsobem, že by ohrozila její majetkovou základnu. Pravidelně se jedná jen o vrácení jednoho důchodu vyplaceného po dni úmrtí příjemce důchodu. V těch případech, kdy osoba povinná k vrácení přeplatku nesprávně vyplacenou dávkou ve skutečnosti nedisponovala, a hradí tak v podstatě dluh za třetí osobu, může vynaložené finanční prostředky vymáhat vůči této třetí osobě v občanskoprávním řízení. Ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění zakládá objektivní odpovědnost osob vymezených v tomto ustanovení, přičemž odpovědnosti se nelze zprostit. Ačkoliv toto pravidlo může v některých případech dopadat na člověka velmi tvrdě, zejména pokud finanční prostředky z neprávem vyplacené dávky starobního důchodu nevybral, právní norma neumožňuje pružně reagovat na specifické okolnosti každého jednotlivého případu. Shodně se Nejvyšší správní soud vyjádřil i v rozsudku ze dne 21. 1. 2016, č. j. 9 Ads 183/2015–29, a rozsudku ze dne 3. 2. 2016, č. j. 3 Ads 107/2015–23.

40. V nyní posuzované věci žalobkyně tvrdila, že oznámila bance úmrtí J. S. a od tohoto okamžiku zaniklo její dispoziční právo k účtu. Žalobkyně k prokázání této skutečnosti navrhla výslech svědka. Krajský soud tento důkaz pro nadbytečnost neprovedl, jelikož z přípisu banky ze dne 9. 12. 2024 se skutečně podává, že banka měla k dispozici již od srpna 2022 (tedy k datu, kdy žalobkyně tvrdí, že úmrtí list bance předala), úmrtní list ze dne 8. 8. 2022, na kterém nebylo uvedeno přesné datum úmrtí J. S. Krajský soud má tak za prokázané, že banka disponovala úmrtním listem J. S. bez stanovení data úmrtí již v srpnu 2022.
41. Krajský soud proto dále zkoumal, zda skutečnost, že žalobkyně bance oznámila úmrtí J. S., vedlo bez dalšího k zániku jejího dispozičního práva k účtu J. S. Krajský soud musel postavit najisto, po jakou dobu byla žalobkyně oprávněna s účtem J. S. nakládat. Podle sdělení banky ze dne 9. 12. 2024 žalobkyně byla oprávněna disponovat s peněžními prostředky na účtu J. S. do zrušení účtu zemřelého, tedy do 23. 6. 2023. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, konkrétně § 2664 občanského zákoníku, stanoví, že „s peněžními prostředky na účtu může majitel účtu a za podmíněk ujednaných ve smlouvě i jeho zmocněnci nakládat ujednaným způsobem. Nevyplývá-li ze zmocnění opak, nezaniká smrtí zmocnitele“. Krajský soud proto dále zkoumal, zda žalobkyně a J. S. smluvně upravili, že by mělo dispoziční oprávnění žalobkyně být pro případ smrti J. S. omezeno či zrušeno. K dotazu soudu banka přípisem ze dne 9. 12. 2024 sdělila, že plná moc k účtu J. S. byla vyhotovena pro žalobkyni dne 30. 7. 2008, s účinností od 1. 8. 2008. Podle banky bylo sjednáno, že v případě smrti majitele účtu zmocnění nadále zůstává v platnosti. Podpisové právo žalobkyně zaniklo až se zrušením účtu ke dni 23. 6. 2023. Krajský soud má tak postaveno najisto, že k zániku dispozičního práva žalobkyně nedošlo na základě smluvního ujednání k okamžiku smrti majitele účtu, tedy J. S. Proto bylo třeba vycházet ze shora citované obecné úpravy občanského zákoníku, tedy že dispoziční právo k účtu smrtí majitele účtu nezaniká. Tedy i pokud by žalobkyně bance oznámila úmrtí J. S. v srpnu 2022, k zániku jejího dispozičního práva by to bez dalšího nevedlo. Dle zákonné úpravy byla žalobkyně považována za disponenta s účtem J. S. i po jeho smrti. Žalobkyně tvrdila, že byla zaměstnankyní banky ústně informována o tom, že

už s účtem zemřelého nemá nakládat. Žádný doklad o tom, že došlo k zrušení dispozičního práva k datu předložení úmrtního listu bance, však žalobkyně nepředložila. I kdyby zaměstnankyně tuto informaci skutečně žalobkyni sdělila, byla by tato informace v rozporu s podklady ve spisu i zákonnou úpravou a na postavení žalobkyně by to nemělo vliv. Existenci dispozičního práva žalobkyně i po smrti J. S. potvrdila banka. Žalobkyně argumentovala tím, že jí bylo pozastaveno internetové bankovníctví, banka však krajskému soudu sdělila, že platební karta, vystavená k účtu zemřelého, mohla být využívána až do doby ošetření úmrtí, tedy do 25. 4. 2023, teprve k témuž dni bylo zrušeno i podpisové právo žalobkyně. Krajský soud v této souvislosti uzavírá, že skutečnost, že žalobkyně bance oznámila úmrtí J. S. v srpnu 2022, nevedlo bez dalšího k zániku dispozičního práva k účtu zemřelého.

42. Správní soudy jsou při posuzování povinností disponenta k účtu velmi přísné. Zabývaly se např. i situací, kdy bylo smluvním ujednáním omezeno dispoziční právo k účtu po smrti majitele účtu, disponent úmrtí majitele bance prokázal, ta však na tuto skutečnost opomněla reagovat. Krajský soud v Praze v rozsudku ze dne 27. 6. 2016, č. j. 43 Ad 6/2014–28, vyslovil, že *„není významné, co býti mělo (zda nemělo zaniknout dispoziční oprávnění žalobkyně podle smluvních ujednání dříve), nýbrž co ve skutečnosti bylo (že žalobkyně fakticky mohla dne 15. 5. 2013 nakládat s prostředky na účtu z titulu zřízeného dispozičního oprávnění). Pokud snad žalobkyně skutečně jednala vůči bance tak, že v souladu se smlouvou o běžném účtu mělo její dispoziční právo k účtu J. T. zaniknout dříve, ovšem banka postupem, jenž byl v rozporu se smluvními ujednáními, způsobila, že nevzala včas na vědomí zánik dispozičního práva žalobkyně k účtu jako důsledek úmrtí J. T., pak se žalobkyně může vůči bance domáhat náhrady toho, co žalobkyně musela v důsledku protiprávního jednání banky vydat třetím osobám. Tento odpovědností soukromoprávní vztah mezi žalobkyní a bankou nemá žádný vliv na povinnost žalobkyně vrátit žalované přeplatek na důchodu na základě § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění.“* Rozsudek Krajského soudu v Praze potvrdil Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 26. 7. 2017, č. j. 3 Ads 165/2016–24. Doplnil, že *„žalovaná se na banku s žádostí o úhradu pohledávky obrací jako na první subjekt v pořadí vždy (tak se ostatně stalo i v projednávané věci), avšak z jiného právního důvodu, než je uveden v ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění, totiž podle Pravidel pro poukaz výplat důchodů na účty bank v České republice, platných od 1. 7. 2001. Tato pravidla stanovují, že „vyžádané platby banka zúčtuje a vrátí je na účet České správy sociálního zabezpečení nejpozději do deseti dnů ode dne doručení jejich vyžádání, jde-li o platby již na účet zemřelého zúčtované (připsané). Obsahuje-li vyžádání i identifikaci platby, která nebyla na účet zemřelého zúčtována (připsána) ke dni, ve kterém banka obdrží vyžádání, vrátí banka platbu České správě sociálního zabezpečení v plné výši následující pracovní den po jejím zúčtování. Taková platba již nebude použita k úhradě pohledávek banky plynoucích ze smlouvy o vedení příslušného účtu.“ V projednávané věci byla příchozí platba před vyžádáním připsána na účet zemřelého, banka ji tedy mohla použít k úhradě svých pohledávek. I poté, co tak učinila, však zůstal stav účtu zemřelého J. T. debetní, a proto nemohla platbu splátky důchodu ani částečně vrátit. V důsledku toho tedy nastoupila subsidiární povinnost stěžovatelky vzniklý přeplatek na dávce uhradit“.*
43. Krajský soud se dále zabýval námitkou, že nedostatek finančních prostředků na účtu J. S. vznikl tím, že banka uhradila z přeplatku důchodu kontokorent. V nyní posuzované věci totiž banka nevrátila žalované přeplatek na důchodu, neboť na účtu J. S. se nenacházely dostatečné finanční prostředky k vrácení neprávem vyplacené dávky starobního důchodu. Žalobkyně uvedla, že banka i po úmrtí J. S. strhávala z účtu poplatky, prováděla platby,

strhla platbu kontokorentu. Potvrdila však závěry žalované v napadeném rozhodnutí, že banka následně všechny platby, které učinila po smrti J. S., vrátila a použila je na úhradu přeplatku důchodu, kromě částky na úhradu kontokorentu ze dne 3. 8. 2022. Ve věci tak žalobkyně činila sporným, zda byla banka oprávněna uhradit kontokorent a jaké následky to žalobkyni mělo.

44. Žalobkyně měla nejprve za to, že nahradit neoprávněně vyplacenou dávku měla banka, nikoliv žalobkyně, která s účtem zemřelého po jeho smrti nijak nenakládala. K tomu je třeba opětovně odkázat na rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 27. 6. 2016, č. j. 43 Ad 6/2014–28, podle kterého „ze skutečnosti, že banka provedla po úmrtí majitele účtu inkaso z jeho účtu na úhradu úvěru a zápočet pohledávek, nelze dovozovat, že by banka měla k účtu dispoziční právo (tedy že by byla vedle žalobkyně další osobou s dispozičním oprávněním k danému účtu). Oprávnění provádět inkasní platby a jednostranné započtení pohledávek, která mají původ ve smluvních ujednáních mezi majitelem účtu a bankou, nepředstavují dispoziční oprávnění k účtu“. Žalobkyně tak byla jediným subjektem, který byl oprávněn s účtem zemřelého nakládat, a to i po úmrtí majitele účtu, jak již bylo vysvětleno shora.
45. Krajský soud se dále zabýval tím, zda byla banka oprávněna k úhradě kontokorentu. J. S. měl vůči bance závazek. V souladu se smluvními ujednáními použila banka prostředky nacházející se na jeho účtu na úhradu jemu přičitatelné pohledávky. Je třeba zdůraznit, že tak učinila před tím, než se o úmrtí J. S. mohla vůbec dozvědět. Banka provedla dne 3. 8. 2022 automatickou úhradu pohledávky, která vznikla jednáním zemřelého po využití kontokorentu, ještě před tím, než byl vydán úmrtní list bez uvedení data úmrtí (X) a před tím, než žalobkyně bance oznámila úmrtí J. S. Podle § 2666 občanského zákoníku „zemře-li majitel účtu, zastaví ten, kdo vede účet, v den následující po dni, kdy mu byla smrt majitele účtu doložena, ty výplaty hotovosti a převody peněžních prostředků z účtu, o kterých majitel účtu určil, že se v nich po jeho smrti pokračovat nemá“. Dne 3. 8. 2022, tedy v den, kdy došlo k úhradě kontokorentu, neměla banka smrt J. S. doloženu. Neměla žádné indicie o smrti J. S., v této době ani neexistoval úmrtní list zemřelého. Z uvedených důvodů krajský soud shledal, že banka byla oprávněna použít peněžní prostředky na účtu J. S. k úhradě pohledávek žalovaného. Je třeba doplnit, že ačkoliv banka s částí přeplatku na důchodu disponovala, nenastala situace, že by zůstatek na účtu byl po připsání přeplatku na důchodu kladný a dostal se do záporné hodnoty až v důsledku operací provedených bankou. Zůstatek byl od úmrtí J. S. stále záporný, a to i přes připsání přeplatku na důchodu. Banka se tedy nepodílela na tom, že by v důsledku transakcí zaúčtovaných z jejího popudu vznikl záporný zůstatek na účtu, a tedy nezpůsobila, že přeplatek na důchodu nemohl být vyrovnán jinak než postupem dle § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění (blíže srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 7. 2017, č. j. 3 Ads 165/2016–24). Jiné platby, na které žalobkyně odkazuje, konkrétně splátky úvěru a poplatky za vedení účtu banka sice z účtu zemřelého strhávala, ale následně je vrátila a zaslala tuto částku žalované na úhradu neoprávněně vyplacené dávky. Odlišné závěry nevyplývají ani z informace banky ze dne 25. 4. 2023, č. j. KB 23023559, kterou žalobkyně předložila při jednání. Námitka žalobkyně týkající se kontokorentu tak není důvodná.
46. Žalobkyně v žalobě dále brojila proti tomu, že žalovaná, ačkoliv věděla, že J. S. zemřel, zaslala dvě dávky starobního důchodu na účet zemřelého. K tomu je třeba připomenout, že důchod musí být ke dni splatnosti již připsán na účet, a proto je nutno zařídit jeho poukaz s určitým časovým předstihem. Pokud příjemce dávky však zemře přede dnem splatnosti, splátka poukázaná tak, aby byla nejpozději v den splatnosti připsána na jeho účet, již

nenáleží. Jak uvedl Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 21. 1. 2016, č. j. 9 Ads 183/2015-29, jsou-li důchody jako jediná dávka vypláceny dopředu a nedošlo-li již dříve ke změně výše citovaného ustanovení z důvodu zachování sociálních jistot důchodců, je zřejmé, že stát je při úmrtí důchodce ve většině případů poškozen přeplacením důchodu nejméně o jednu splátku, neboť nelze výplatu včas zastavit, což vždy závisí na mnoha okolnostech (datum úmrtí, splatnost důchodu, den nahlášení úmrtí důchodce, úmrtí v cizině, apod.). Soud v tomto rozsudku dále uvedl, že právní odpovědnost za vrácení neoprávněně vyplaceného důchodu byla dlouhodobě původně uzákoněna jen při výplatě důchodu na účet manžela. Z důvodu efektivního a jednoduchého vrácení finančních prostředků státu, vyplacených po zániku nároku oprávněného, byla provedena rozsáhlá a zásadní novela § 64 uvedeného zákona, již byl rozšířen okruh osob zodpovídajících za vznik přeplatku na důchodu po úmrtí důchodce při výplatě důchodu na účet o disponenty, manžela či manželku se vznikem nároku na pozůstalostní důchod, dále děti či rodiče žijící v jedné domácnosti, a není-li těchto osob, lze pohledávku uplatnit jako dluh oprávněného v dědictví. Odpovědnost uvedených osob je objektivní. Těmto osobám lze proto uložit přímo povinnost úhrady formou správního rozhodnutí, aniž by se zkoumalo zavinění, výběry z účtu, zda se tato osoba obohatila, získala finanční prostředky apod. Z provedené novelizace je zjevný státní zájem na téměř stoprocentní návratnosti vyplacených důchodů na účet již zemřelého důchodce. Z uvedeného vyplývá, že žalovaná nepochybně, pokud i po úmrtí J. S. vyplatila dávku starobního důchodu a následně požadovala, aby jí byla tato částka vrácena.

47. Žalobkyně opakovaně tvrdila, že se na tom, že na účtu zemřelého nebyly žádné prostředky, nepodílela, odpovědnost by se neměla posuzovat jako objektivní. S těmito závěry se krajský soud neztotožňuje. Při použití § 64 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění se nezohledňuje, zda žalobkyně nakládala s peněžními prostředky po připsání neprávem vyplacené dávky starobního důchodu na účet zemřelého, či zda zavinila, že přeplatek nemohl být z účtu vyplacen, nezkoumá se, jak byly prostředky využity a na čí příkaz. Odpovědnost žalobkyně, která byla zmocněna k nakládání s účtem zemřelého, je objektivní. Žalovaná tak nebyla povinna v napadeném rozhodnutí zkoumat, zda nedostatek finančních prostředků na účtu zavinila žalobkyně či nikoli. Hradila-li žalobkyně dluh za třetího, má případně právo vymáhat soukromoprávními prostředky po třetích osobách, které s dle jejího názoru neprávem vyplacenou dávkou starobního důchodu naložily, náhradu toho, o co se obohatily.
48. Žalobkyně namítala, že její ekonomická situace není dobrá, že ze svých prostředků uhradila pohřeb a vyklizení bytu J. S., starala se o něj. Tyto skutečnosti však s ohledem na znění § 65 odst. 6 zákona o důchodovém pojištění a objektivní povahu odpovědnosti disponenta účtu nelze v tomto typu řízení nijak zohlednit. Lze tak odkázat např. na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 2. 2016, č. j. 3 Ads 107/2015–23, který vysvětlil, že právní předpisy nabízejí určité možnosti, jak zmírnit negativní dopady povinnosti vrátit neprávem vyplacený důchod. Mimo jiné může žalobkyně využít například splátkového kalendáře a dluh postupně splácet, nebo požádat o odstranění tvrdosti zákona na základě § 4 odst. 3 a § 106 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

VII. Závěr a náhrada nákladů řízení

49. Krajský soud ze shora uvedených důvodů neshledal žalobu důvodnou, proto ji zamítl, jak je uvedeno ve výroku I. tohoto rozsudku.

50. O náhradě nákladů řízení krajský soud rozhodl ve smyslu § 60 s. ř. s., podle kterého nestanoví-li tento zákon jinak, má účastník, který měl na věci plný úspěch, právo na náhradu nákladů řízení před soudem, které důvodně vynaložil proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl. Žalobkyně neměla ve věci úspěch, nemá proto právo na náhradu nákladů řízení. Úspěšné žalované žádné náklady nad rámec její obvyklé úřední činnosti nevznikly, náhrada nákladů řízení jí tudíž přiznána nebyla (srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2015, č. j. 7 Afs 11/2014–47).

Poučení:

Proti tomuto rozsudku lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvojím vyhotovení u Nejvyššího správního soudu. V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Ostrava 23. leden 2025

Mgr. Jana Volková
samosoudkyně